

INTRODUCERE

Prezenta lucrare analizează sistemul de detenție din perspectivă socială și istorică, punând accent pe evoluția acestuia în spațiul românesc.

Justificarea titlului

Ce este „detenția”? Dicționarul Explicativ al Limbii Române ne prezintă detenția ca fiind „pedeapsa privativă de libertate pentru o perioadă dată” (Dicționarul Explicativ al Limbii Române: 1998, 292). Cu toate acestea, conceptul detenției ca formă de „pedeapsă” este unul modern. Până în perioada de final a Evului Mediu, detenția a fost folosită rareori ca formă de pedeapsă, ea fiind uzitată în principal ca formă de „prevenție”. De abia în secolele XVIII-XIX putem vorbi despre „detenție” ca formă principală de „pedepsire”. Începutul secolului XX se caracterizează prin apariția și dezvoltarea măsurilor de substituție a pedepsei privative de libertate, iar scopul detenției este amplificat, pe lângă cel retributiv, regăsindu-l și pe cel de îndreptare a comportamentului persoanelor închise, urmărindu-se „reintegrarea socială” a acestora. Astfel, subtitlul cărții evidențiază elementele caracteristice ale scopului detenției, pe parcursul diferitelor etape istorice: prevenția, pedepsirea, reintegrarea socială.

Detenția, ca formă de prevenție până la aplicarea pedepsei propriu-zise sau ca modalitate de pedepsire, am considerat că trebuie analizată în contextul întregului ansamblu de elemente punitive, astfel că, demersul nostru științific s-a focalizat pe studierea aplicării detenției în diferitele perioade istorice, în paralel cu celelalte forme de pedepsire. Am observat faptul că există o strânsă conexiune între nivelul de dezvoltare al unei societăți și sistemul punitiv al acesteia și astfel, am putut împărți evoluția structurilor execuționale penale în epoci istorice, relevând evenimentele ce au declanșat divizarea și examinând trăsăturile caracteristice pentru fiecare perioadă.

În acest context istoric, al analizei concomitente a detenției alături de celelalte forme de pedepsire, cercetarea noastră s-a desfășurat pe trei direcții: în primul rând, am prezentat din punct de vedere doctrinar noțiunea de pedeapsă, amplu dezbătută în literatura de specialitate, surpizând perspectivele juridice, sociologice, teologice și filosofice asupra sistemului punitiv; în al doilea rând, am examinat evoluția pedepsei și a detenției la nivel global, din cele mai vechi timpuri până în prezent și ultima direcție, cea mai amplu dezbătută, reprezintă o analiză a sistemului represiv de pe teritoriul României, concentrându-ne pe descrierea detenției și evidențiind transformarea sa în timp, cu diferitele sale roluri, forme, modalități și locuri de aplicare.

Scopul pe care ni l-am asumat prin analiza temei „sistemului de detenție din România” a fost acela al elaborării unei lucrări cu caracter omogen și științific asupra

evoluției ansamblului de elemente punitive, îndreptându-ne în special atenția asupra caracteristicilor sistemului românesc, perspectiva generală de studiu fiind una sistemică.

În primul capitol, „Perspective exegetice și doctrinare asupra pedepsei” am definit conceptele de pedeapsă, *ius puniendi* (dreptul de „a pedepsi”) și dreptul de „a fi pedepsit” prin intermediul a diferite modalități doctrinare de interpretare, prezentând totodată teoriile formulate de-a lungul timpului, ce au tratat acest subiect. De asemenea, această primă parte a lucrării analizează fundamentul pedepsei ținând cont de faptul că de-a lungul istoriei, acesta a variat constant.

Cel de-al doilea capitol, „Evoluția sistemelor de pedeapsă și detenție” este destinat etapizării sistemului punitiv. Se analizează în context istoric evoluția ansamblului socio-juridic de pedepse și implicit a pedepsei privative de libertate. Cercetarea evoluției pedepselor și a detenției este realizată, ținând cont de divizarea istoriei umanității în cinci etape (Preistoria, Antichitatea, Evul Mediu, Epoca modernă și Epoca contemporană), cu precizarea că temporalitatea acestor epoci este structurată în funcție de transformarea regăsită în sistemul general al pedepselor. Pentru fiecare etapă vom analiza formele de pedepsire, evidențiind gradul de folosire al detenției și vom prezenta principalele caracteristici.

În urma cercetării primelor două capitole, se impune observația că, de-a lungul timpului au intervenit permanent modificări în privința tipologiilor de pedeapsă, a instituțiilor/ persoanelor îndreptățite formal să aplice aceste pedepse dar și a modalității de a privi pedeapsa din punctul de vedere al fundamentului, finalității și funcțiilor sale. Conflictul apărut între aceste perspective de aplicare și interpretare ale pedepsei sunt o consecință firească a diversității apărute între diferitele etape ale dezvoltării sociale. În contextul dezbaterii acestei teme, susținem sistemul eclectic, pe care îl considerăm a fi cel mai bine conturat și apt să ofere o explicație cuprinzătoare asupra pedepsei. Din punct de vedere al modalităților legale de aplicare a pedepsei, formele actuale, cele care includ o îmbinare a pedepselor privative de libertate ce implică acțiuni moralizatoare, cu folosirea probațiunii intense, reprezintă cea mai dezvoltată formă de administrare a sancțiunii.

Următoarele capitole sunt destinate analizei sistemului detenției din România, din cele mai vechi timpuri până în prezent.

Capitolul al III-lea, „Pedeapsa și detenția în România”, bazat pe analiza documentelor sociale, ca principală modalitate de cercetare, își propune să studieze dezvoltarea și transformarea sistemului punitiv românesc în fiecare perioadă istorică, urmând structura celui de-al doilea capitol. Se prezintă formele de pedepsire ale fiecărei epoci, accentul punându-se pe evidențierea folosirii detenției și a caracteristicilor sale, cu mențiunea că, sistemul privativ de libertate este analizat mai amplu începând cu epoca modernă, atunci când a fost impusă folosirea detenției pe scară largă, ca principală formă de pedepsire. Este analizată atât situația de fapt, extrasă din studierea documentelor de arhivă, a cărților și revistelor de specialitate, dar și situația de drept, ce a determinat transformările majore în domeniu.

Cel de-al patrulea capitol, „Respectarea drepturilor persoanelor deținute în sistemul penitenciar românesc” debutează prin prezentarea actelor legislative emise la nivel internațional și în România în domeniul condițiilor obligatorii de detenție și al respectării drepturilor deținuților, creionându-se o imagine de ansamblu asupra situației „de jure” regăsite în acest sector. Urmează apoi o analiză a situației „de facto” a sistemului penitenciar românesc, realizată prin intermediul rezultatelor celor mai importante rapoarte emise de instituții internaționale și naționale și a câtorva decizii ale Curții Europene a Drepturilor Omului, prin care statul român a fost condamnat pentru încălcarea drepturilor deținuților, evidențiind astfel, aspectele deficitare ale sistemului românesc de detenție.

Al cincilea capitol, „Sistemul de reintegrare socială a persoanelor private de libertate în România” are ca scop analiza celui mai nou scop al detenției și anume „reintegrarea socială”, prezentându-se în partea de început elemente esențiale pentru definirea conceptului, precum definiții, factori determinanți, principii generale, regulile de bază și legislația internațională în domeniu. Partea a doua a capitolului continuă cu expunerea evoluției fenomenului reintegrării sociale a deținuților în România, din 1874 până în prezent, accentul fiind pus pe analiza contextului actual, prin prezentarea activităților desfășurate, a actelor normative în vigoare, dar și a Strategiei naționale de reintegrare socială a persoanelor private de libertate pentru perioada 2015-2019.

”Gradul de civilizație al unei societăți poate fi apreciat intrând în închisorile sale”

Feodor Dostoievski (1862)
Amintiri din casa morții

1.1 Noțiuni introductive

Am considerat esențială, pentru debutul lucrării, o prezentare a noțiunii de pedeapsă, din perspectivă sociologică, teologică, filosofică și juridică. În acest context, odată cu definirea conceptului de pedeapsă și pentru optima lui înțelegere, am apreciat că este foarte importantă expunerea conceptelor de *ius puniendi* (dreptul de “a pedepsi”) și a dreptului de „a fi pedepsit”.

Pe parcursul acestui capitol vom analiza fundamentul pedepsei tinând cont de faptul că de-a lungul istoriei, acesta a variat constant. Fundamentul dreptului de a pedepsi este foarte important, deoarece de natura și justificarea acestui drept sunt legate întotdeauna scopul și funcțiile pedepsei, condițiile și limitele represiunii (Papadopol, 1965: XL).

Ce este fundamentul pedepsei? Sintagma de „fundament al pedepsei” este folosită în general ca expresia „dreptul statului de a pedepsi”.

Vom folosi astfel alternativ, expresiile de „fundament al pedepsei”, „dreptul statului de a pedepsi” și „ius puniendi”, dar toate acestea reprezintă același concept.

Am recurs apoi, la realizarea unei prezentări a teoriilor formulate de-a lungul timpului cu privire la pedeapsă.

Totodată, problematica identificării legalității, moralității și obiectivelor pedepsei nu putea fi pe deplin clarificată decât prin evaluarea teoriilor pedepsei. În acest context, am considerat oportună o evaluare a teoriilor formulate în filosofia dreptului, precum teoriile retribuționiste și utilitariste.

Așa cum observa și Herbert L. A. Hart în cartea „Pedeapsă și responsabilitate. Eseuri în filosofia dreptului” (Punishment and Responsibility. Essays in the Philosophy of Law), niciodată nu a fost mai mare interesul dar totodată și confuzia create de tematica pedepsei, ca în prezent (Hart, 2008: 1).

1.2. Definierea pedepsei

Din punctul de vedere al filosofiei dreptului putem identifica o varietate de definiții date pedepsei, datând din perioada romană, regăsite și în opera lui Theodor Mommsen, până la Grotius (unul dintre fondatorii teoriei dreptului natural) și apoi la

modelul Flew-Benn-Hart, ce a fost acceptat de majoritatea teoreticienilor (Flew, 1954: 291; Benn, 1958: 325-326; Hart, 1968: 4-5).

În doctrină identificăm deseori definiții restrânse, ce tratează pedeapsa din prisma unor perspective mai puțin elaborate, precum definiția lui Hampton Jean, ce privește pedeapsa ca un răspuns la greșelile ce interferează cu libertatea făptuitorului de a-și îndeplini dorințele (Hampton: 1995: 129), sau definiția lui Herbert Morris, ce indică faptul că pedeapsa implică o deprivare de ceea ce persoanele caută să evite, rezultând astfel un conflict între ceea ce oamenii vor și ceea ce primesc (Morris, 1981: 263-271).

O definiție celebră a pedepsei îi aparține lui Hugo Grotius: „pedeapsa este răul suferinței ce intervine pentru răul faptei” (Coraș, 2008: 8).

Hart a identificat cinci elemente comune pedepsei, analizând modelele propuse de Flew și Benn. Astfel, el consideră că este obligatoriu ca pedeapsa:

1. Să presupună durere, sau alte elemente ce sunt considerate a fi neplăcute;
2. Să fie aplicată pentru o încălcare a normelor legale;
3. Fapta trebuie să fie comisă de infractor sau de presupusul infractor.
4. Să fie aplicată cu intenție de o persoană, alta decât făptuitorul;
5. Să fie impusă și administrată de o instituție legal constituită în sistemul legislativ, care este încălcat prin comiterea acțiunii (Hart, 1968: 4-5).

Examinând definiția lui Hart și aducând amendamente elementelor acesteia, Alf Ross, în cartea „Despre vină, responsabilitate și pedeapsă”, consideră că pedeapsa este răspunsul social care:

1. Are loc în momentul în care sunt încălcate normele legale;
2. Este impusă și pusă în aplicare de persoane autorizate, ce reprezintă ordinea legală căreia îi aparțin regulile încălcate;
3. Impune suferință sau cel puțin alte consecințe ce sunt considerate în mod normal ca fiind neplăcute;
4. Exprimă dezaprobarea persoanei ce a încălcat normele (Ross, 1975: 39).

David Boonin, după o analiză detaliată a tuturor aspectelor pedepsei, în cartea „Problema pedepsei” (The problem of punishment), elaborează o definiție foarte asemănătoare cu cea a lui A. Ross, stabilind că definirea unei „pedepse legale” implică următoarele elemente:

1. Pedeapsa este aplicată de o instituție/persoană ce este autorizată oficial și face acest lucru în calitatea sa oficială;
2. Instituția/persoana ce este autorizată oficial, aplică pedeapsa pentru că în mod corect, consideră că o persoană a comis o faptă ce încalcă normele;
3. Instituția/persoana ce este autorizată oficial, aplică pedeapsa cu intenția de a răni pe cel care a comis fapta;
4. Aplicarea pedepsei de către instituția/persoana autorizată oficial, reușește într-adevăr să-l rănească pe cel care a încălcat normele;
5. Aplicarea pedepsei de către instituția/persoana autorizată oficial, exprimă dezaprobarea oficială a făptuitorului, pentru că a comis o faptă ce încalcă normele (Boonin, 2008: 24).